

Što je domoljublje? Je li to ljubav prema rodnom mjestu, mjestu sjećanja na djetinjstvo, mjestu nada, snova i htijenja? Je li to mjesto na kojemu bismo, dječjom naivnošću, gledali oblake što plove i pitali se zašto i mi ne možemo tako brzo trčati? Mjesto na kojemu ćemo izbrojati milijune iskričavih zvijezda, sa strahom da nije svaka od njih neko "moguće oko", koje prodire u naše male duše? Je li to mjesto na kojemu bi čovjek slušao glazbu ptica i čeznuo da ima krila pa da leti, poput njih, u daleke zemlje? Ili je to mjesto na kojemu bismo sjedili u majčinu krilu, ushićeni čudesnim bajkama o velikim djelima i pobjedama. Ukratko, je li to ljubav prema komadiću zemlje, čiji svaki je pedalj ugodno i dragocjeno sjećanje na sretno, veselo i zaigrano djetinjstvo?

Ako bi to bilo domoljublje, malo bi se Amerikanaca danas nazvalo domoljubima, jer se mjesto igre pretvorilo u tvornicu, mlin i rudnik, dok zaglušujući zvukovi strojeva zamjenjuju glazbu ptica. Niti više možemo čuti priče o velikim djelima, jer su priče koje nam naše majke danas pripovijedaju priče o tuzi, suzama i jadu.

Što je onda domoljublje? "Domoljublje je, gospodine, posljednje utočište hulja", rekao je dr. Johnson. Lav Tolstoj, najveći antidomoljub našega doba, definira domoljublje kao načelo koje će opravdati pripremu velikog broja ubojica; kao posao koji treba bolju opremu za izvedbu ubojstva nego za proizvodnju stvari koje su za život potrebne poput cipela, odjeće i kuća; kao posao koji jamči bolji prihod i veću slavu nego posao prosječnoga radnika.

Gustave Hervé, drugi veliki antidomoljub, ispravno naziva domoljublje praznovjerjem – mnogo štetnijom, okrutnijom i neljudskijom praznovjericom od religije. Vjersko praznovjerje izvire iz čovjekove nesposobnosti da objasni prirodne pojave. To jest, kad primitivni čovjek čuje grmljavinu ili vidi sijevanje, on ni jedno ni drugo ne može objasniti te zbog toga zaključuje da iza njih mora stajati sila veća od njega. Slično vidi nadnaravnu silu i u kiši i u raznim drugim prirodnim mijenama. Domoljublje je, s druge strane, praznovjerje umjetno stvoreno i održava se mrežom laži i krivotvorina; praznovjerje koje čovjeku oduzima njegovo samopoštovanje i dostojanstvo te povećava njegovu aroganciju i samoljublje.

Doista, samoljublje, arogancija i egoizam bitni su elementi domoljublja. Da to ilustriram! Domoljublje pretpostavlja da je naša zemaljska kugla podijeljena na male točke, a svaka je okružena željeznom ogradom. Oni koji su bili sretni pa su se rodili na nekoj određenoj točki, smatraju sebe boljima, plemenitijima, većima, pametnijima od živih bića koja nastanjuju bilo koju drugu točku. Zato je dužnost svakoga tko živi na toj izabranoj točki da se bori, ubija i umre u pokušaju da nametne svoju nadmoć svima drugima.

Stanovnici drugih točaka razmišljaju slično, naravno, s ishodom da je, od ranog djetinjstva, dječji um zatrovan jezovitim pričama o Nijemcima, Francuzima, Talijanima, Rusima itd. Kad dijete odraste, posve je prožeto vjerovanjem da ga je sam Bog izabrao da brani svoju zemlju od napada ili najezda svakoga stranca. Zbog tog razloga vapimo za velikom vojskom i mornaricom, za još više bojnih brodova i municije. U tu je svrhu Amerika u kratkom razdoblju potrošila četiri milijuna dolara. Pomislite samo – četiri milijuna dolara su oduzeta ljudskome proizvodu. Jer posve sigurno, ne pridonose domoljublju bogati. Oni su kozmopoliti, savršeno doma u svakoj zemlji. Mi u Americi to vrlo dobro znamo. Nisu li naši bogati Amerikanci – Francuzi u Francuskoj, Nijemci u Njemačkoj, ili Englezi u Engleskoj? I ne rasipaju li kozmopolitskom otmjenošću bogatstvo koje su stvorila djeca u američkim tvornicama i robovi na plantažama pamuka? Da, njihovo će domoljublje omogućiti da se pošalje poruka sućuti despotu poput

ruskoga cara, kad god ga zadesi kakva nezgoda, kao što je to i učinio predsjednik Roosevelt u ime svojega naroda, kad su Sergeja kaznili ruski revolucionari.

To je domoljublje koje će pomagati lukavome ubojici Diazu da uništi tisuće života u Meksiku ili će čak pružiti pomoć pri zatvaranju meksičkih revolucionara na američkom tlu i držati ih u američkim zatvorima, a da za to nema ni najmanjega povoda ili razloga.

Ali, domoljublje onda nije za one koji predstavljaju bogatstvo i moć. Ono je dovoljno dobro za narod. To me podsjeća na jednu od povijesnih mudrosti Friedericha Velikoga, najboljeg Voltaireova prijatelja, koji je rekao: "Religija je laž, ali se mora održati zbog masa."

To je domoljublje prilično skupa ustanova, u to nitko neće posumnjati nakon što razmotri sljedeće statistike. Progresivan rast troškova za vodeće svjetske vojske i mornarice tijekom posljednje četvrti ovoga stoljeća, činjenica je čija težina zaprepašćuje svake mudre proučavatelje ekonomskih problema. To se može sažeto naznačiti tako da se doba od 1881. do 1905. podijeli na petogodišnja razdoblja te navedu izdaci za vojsku i mornaricu nekoliko velikih država tijekom prvog i posljednjeg od tih razdoblja. Od prvoga do posljednjega razdoblja troškovi Velike Britanije porasli su s 2 101 848 936 na 4 143 226 885 dolara, Francuske s 3 324 500 000 na 3 455 109 900, Njemačke s 725 000 200 na 2 700 375 600 dolara, Sjedinjenih Američkih Država s 1 275 500 750 na 2 650 900 450 dolara, Rusije s 1 900 975 500 na 5 250 445 100 dolara, Italije s 1 600 975 750 na 1 755 500 100 dolara i Japana s 182 900 500 na 700 925 475 dolara.

Vojni troškovi svake navedene države povećali su se u svakom od petogodišnjih razdoblja koja promatramo. Tijekom cijeloga razdoblja od 1881. do 1905. izdaci Velike Britanije za vojsku povećali su se četverostruko, izdaci Sjedinjenih Američkih Država trostruko, Rusije dvostruko, a izdaci Njemačke porasli su za trideset i pet posto, Francuske za otprilike petnaest posto te Japana za gotovo petsto posto. Ako usporedimo troškove tih država na njihove vojske s ukupnim rashodom za svih dvadeset i pet godina završno s godinom 1905., omjer je sljedeći:

u Velikoj Britaniji od dvadeset do trideset i sedam posto; u Sjedinjenim Američkim državama od petnaest do dvadeset i tri posto; u Francuskoj od šesnaest do osamnaest posto; u Italiji od dvanaest do petnaest posto; u Japanu od dvanaest do četrnaest posto. S druge strane, zanimljivo je zapaziti da se taj omjer u Njemačkoj smanjio s otprilike pedeset i osam na dvadeset i pet posto, a to je smanjenje rezultat golemog porasta imperijalnih troškova u druge svrhe, ali i dalje ostaje činjenica da su troškovi za vojsku u razdoblju od 1901. do 1905. bili viši od troškova za bilo koje prijašnje petogodišnje razdoblje. Statistike pokazuju da su države u kojima su izdaci za vojsku najveći, u odnosu na cjelokupni nacionalni dohodak, Velika Britanija, Sjedinjene Države, Japan, Francuska i Italija, tim redom.

Što se tiče velikih mornarica podaci su također vrlo impresivni. Tijekom dvadeset i pet godina, završno s 1905., troškovi za mornarice su porasli kako slijedi: u Velikoj Britaniji tristo posto; u Francuskoj šezdeset posto; u Njemačkoj šesto posto; u Sjedinjenim Državama četrstodvadeset i pet posto; u Rusiji tristo posto; u Italiji dvjestopedeset posto; i u Japanu sedamsto posto. Uz iznimku Velike Britanije, Sjedinjene Države troše za mornaricu više od bilo koje druge države, a taj je trošak ujedno i najveći u cjelokupnom nacionalnom dohotku nego u bilo kojoj drugoj

državi. U razdoblju od 1881. do 1885., troškovi američke mornarice iznosili su šest dolara i dvadeset centa na svakih sto dolara namijenjenih državnim potrebama; u sljedećem petogodišnjem razdoblju svota se povećala na šest dolara i šezdeset centa, zatim u sljedećem na sedam dolara i deset centa, pa na jedanaest dolara i sedamdeset centa, da bi u razdoblju od 1901. do 1905. iznosila šesnaest dolara i četrdeset centa. Gotovo je sigurno da će se izdaci tekućeg petogodišnjeg razdoblja još povećati.

Sve viša cijena militarizacije može se ilustrirati i izračunom poreza po glavi stanovnika. Od prvoga do posljednjega petogodišnjega razdoblja, koje smo uzeli kao osnovicu za usporedbu, rasla je kako slijedi: u Velikoj Britaniji s 18,47 na 52,50 dolara; u Francuskoj s 19,66 na 23,62 dolara; u Njemačkoj s 10,17 na 15,51 dolar; u Sjedinjenim Državama s 5,62 na 13,64 dolara; u Rusiji s 6,14 na 8,37 dolara; u Italiji s 9,59 na 11,24 dolara i u Japanu s 86 centi na 3,11 dolara.

Upravo se ekonomski teret militarizma najbolje može procijeniti prema tom grubom proračunu cijene po glavi stanovnika. Ne možemo a da iz dostupnih podataka ne izvedemo zaključak da porast troškova za potrebe vojske i mornarice ubrzano nadilazi rast stanovništva u svakoj od država koje smo promatrali u navedenim proračunima. Drugim riječima, nastavak povećanih zahtjeva militarizma ugrožava svaku od tih država progresivnim iscrpljivanjem i ljudi i resursa.

Nepodnošljiv trošak u koji domoljublje vodi morao bi biti dovoljan da izliječi od te bolesti čovjeka čak i prosječne inteligencije. A ipak domoljublje zahtijeva još više. Ljudi su prisiljeni biti domoljubni i za taj luksuz plaćati, ne samo podupirući svoje "branitelje", nego i žrtvujući vlastitu djecu. Domoljublje zahtijeva odanost zastavi, koja znači pokornost i spremnost da se ubije oca, majku, brata, sestru.

Uobičajena je tvrdnja da trebamo stalnu vojsku da zaštiti zemlju od tuđinskoga napada. Svaki mudar muškarac i svaka mudra žena zna, ipak, da je to mit koji se održava da se u ljude unese strah i prisili ih na glupost. Svjetske vlade, budući da poznaju međusobne interese, ne napadaju jedne druge. Naučile su da mogu više dobiti međunarodnom arbitražom nego ratom i osvajanjem. Doista, Carlyle je rekao, "Rat je svađa dvojice lopova koji su odveć kukavice da bi vodili vlastite bitke; zbog toga oni uzmu mladiće iz ovoga i onoga sela, obuku ih u uniforme, opreme ih puškama i puste ih poput divljih zvijeri jedne na druge".

Ne treba mnogo mudrosti da se svaki rat svede na slične uzroke. Uzmimo za primjer naš španjolsko-američki rat, navodno velik i domoljuban događaj u povijesti Sjedinjenih Država. Kako su naša srca gorjela od srdžbe prema strašnim Španjolcima! Dobro, istina je da se naša srdžba nije razbuktala spontano. Mjesecima ju je pothranjivala novinska agitacija, i to mnogo kasnije nakon što je Butcher Weyler ubio mnoge plemenite Kubance i zlostavljao mnoge Kubanke. Ipak, da budemo pravedni prema američkoj naciji, srdžba je u njoj narasla i bila je spremna za borbu te se hrabro borila. Ali kad je sve završilo, kad su mrtvi bili pokopani, a cijena rata došla narodu na naplatu u obliku povišenih cijena robe i stanarina – to jest, kad smo se otrijeznili od našeg domoljubnog pijanstva – iznenada nam je svanulo da je uzrok španjolsko-američkoga rata bila cijena šećera; ili, još eksplicitnije, da su životi, krv i novac američkoga naroda iskorišteni da se zaštite interesi američkih kapitalista, koje je ugrozila španjolska vlada. A da to nije nikakvo preuveličavanje, nego da se zasniva na apsolutnim činjenicama i brojkama, najbolje dokazuje stajalište američke vlade prema kubanskom

radništvu. Kad je Kuba čvrsto bila u šapama Sjedinjenih Država, upravo je vojnicima koji su poslani da oslobode Kubu bilo zapovijedeno da ubijaju kubanske radnike tijekom velikog štrajka proizvođača cigareta, koji se dogodio uskoro nakon rata.

A nije to jedino takvo odvagivanje uzroka rata. Zastor se počeo dizati s motivima strašnog rusko-japanskoga rata, koji je koštao toliko krvi i suza. I ponovno vidimo da iza razjarenoga Moloha rata stoji još razjareniji bog trgovine. Kuropatkin, ruski ministar rata tijekom rusko-japanskoga sukoba, otkrio je tajnu što se krije iza toga rata. Car i njegovi veliki vojvode uložili su novac u korejske koncesije tako da su rat forsirali samo da ubrzano akumuliraju veliko bogatstvo.

Tvrdnja da su stalna vojska i mornarica najbolja zaštita mira, logična je koliko i tvrdnja da je najmirniji građanin onaj koji se naokolo kreće silno naoružan. Iskustvo svakodnevnoga života dokazuje da naoružani pojedinac stalno jedva čeka da iskuša svoju snagu. Isto, pogledamo li iz povijesne perspektive, vrijedi i za vlade. Uistinu mirne zemlje ne troše svoj život i svoju energiju na pripreme za rat, da bi se održao mir.

Ipak, povika za povećanjem vojske i mornarice nema veze s opasnošću izvana. Ona ima veze sa strahom od rastućeg nezadovoljstva masa i internacionalnoga duha među radnicima. Ona ima veze s unutarnjim neprijateljem kojega razne zemlje same stvaraju; s neprijateljem koji će se, jedanput kad mu se probudi svijest, pokazati opasnijim od ijednog tuđinskoga osvajača.

Sile koje su stoljećima porobljavale mase dobro su proučile njihovu psihologiju. One znaju da je narod općenito poput djece čiji se očaj, tuga i suze mogu pretvoriti u sreću malom igračkom. I što je sjajnija igračka, što su boje veselije, više će se svidjeti djetetu – milijunskoj naciji.

Vojska i mornarica predstavljaju igračke za narod. Da bi postale privlačnije i prihvatljivije, troši se stotine i tisuće dolara na pokazivanje tih igračaka. To je bio naum američke vlade kad je opremila flotu i poslala je duž Pacifičke obale tako da svaki američki građanin osjeti ponos i slavu Sjedinjenih Država. Grad San Francisco potrošio je stotinu tisuća dolara za zabavu flote; Los Angeles šezdeset tisuća dolara; Seattle i Tacoma oko stotinu tisuća dolara. Jesam li rekla za zabavu flote? Na iced i piće nekolicine viših časnika, dok su se "hrabri dečki" morali pobuniti da bi dobili dovoljno hrane. Da, dvije stotine i šezdeset tisuća dolara potrošeno je na vatromete, zabave u kazalištu i bančenja, u doba kad muškarci, žene i djeca diljem zemlje gladuju po ulicama; kad je tisuće nezaposlenih spremno prodati svoj rad u bescijenje.

Dvije stotine i šezdeset tisuća dolara! Što se sve moglo napraviti s tolikom svotom? Ali umjesto kruha i skloništa, djecu tih gradova povelili su da vide flotu, da im to ostane, kako kažu novine, u "trajnoj uspomeni".

Predivna stvar za sjećanje, zar ne? Oruđe za civilizirano klanje. Ako se um djeteta mora trovati takvim sjećanjima, kakve onda ima nade za istinsko ostvarenje ljudskoga pobratimstva?

Mi, Amerikanci, tvrdimo da smo ljudi koji vole mir. Mrzimo krvoproliće; opiremo se nasilju. A ipak grčevito uživamo u mogućnosti da se dinamične bombe bace iz letjelica na bespomoćne građane. Spremni smo objesiti, smaknuti na električnom stolcu ili linčovati svakoga tko će, zbog

ekonomske nužde, riskirati vlastiti život u pokušaju da oduzme život kakvom industrijskom magnatu. Ipak se naša srca nadimaju od ponosa na pomisao da Amerika postaje najmoćnija zemlja na svijetu i da će napokon staviti svoju željeznu šapu na vrat svake druge države.

Takva je logika domoljublja.

Razmotrimo li loše posljedice, koje domoljublje u sebi nosi, za prosječnoga čovjeka, ustanovit ćemo da su one ništa u usporedbi s uvredom i štetom koje domoljublje natovaruje na samoga vojnika – tu jadnu, zavedenu žrtvu praznovjerja i neznanja. Što za njega – spasitelja svoje zemlje, zaštitnika svojega naroda – domoljublje čuva u svojoj zalih? Život robovske pokornosti, poroka i izopačenosti tijekom mira; život opasnosti, izlaganja i smrti tijekom rata.

Tijekom svoje posljednje predavačke turneje u San Franciscu, posjetila sam Presidio, najljepše mjesto s kojega se pruža vidik nad zaljevom i parkom Golden Gate. To bi mjesto trebalo biti namijenjeno djeci, vrtovi i glazba za rekreaciju umornih. Umjesto toga ono je poružnjeno, dosadno i sivo od baraka – baraka u kojima bogati ni svojim psima ne bi dopustili da žive. U tim bijednim kolibama vojnike drže poput stoke; tu oni provode svoju mladost, lašteći čizme i mjedenu dugmad svojih nadređenih časnika. Tu sam uočila i razliku među klasama: jedri sinovi slobodne republike, poredani u red poput osuđenika, salutiraju svakom poručničkom čovječuljku u prolazu. Američka jednakost, koja ponižava muževnost i uzdiže uniformu!

Život u barakama samo još više teži razviti sklonost spolnim perverzijama. U tome je sve sličniji vojnim uvjetima u Europi. Havelock Ellis, zapaženi pisac o spolnoj psihologiji, pomno je proučio tu temu. Citiram: "Neke su od baraka veliki centri muške prostitucije... Broj vojnika koji se prostituira veći je nego što bismo htjeli povjerovati. Ne pretjerujem ako kažem da je u pojedinim pukovima velika vjerojatnost da se većinu muškaraca može kupiti... Ljetnih večeri, Hyde Park i susjedni Albert Gate, vrve od gardista i ostalih predanih živoj trgovini, i to bez krinke, u uniformi ili bez nje... U većini slučajeva utržak je ugodan dodatak džeparcu Tommyja Atkinsa."

Do koje se mjere ta izopačenost uvukla u vojsku i u mornaricu može se najbolje prosuditi prema činjenici da postoje posebne kuće za taj oblik prostitucije. Ta praksa nije ograničena samo na Englesku; opća je. "Vojnici nisu ništa manje traženi u Francuskoj nego li u Engleskoj ili u Njemačkoj, a posebne kuće za prostituciju vojnika postoje i u Parizu i u gradovima koji imaju garnizone."

Da je gospodin Havelock Ellis u svoje istraživanje spolne izopačenosti uključio i Ameriku, otkrio bi da isto stanje prevladava i u našoj vojsci, baš kao i u tim zemljama. Porast stalne vojske neizbježno vodi u širenje te spolne perverzije; barake su inkubatori.

Život u barakama, osim svojih spolnih posljedica, čini vojnika nesposobnim za koristan rad nakon što iziđe iz vojske. Ljudi vješti u nekom poslu, rijetko ulaze u vojsku ili mornaricu, ali čak su i oni, nakon vojničkoga iskustva, posve nesposobni za svoja bivša zanimanja. Budući da su usvojili naviku da ljenčare i naviknuli se na uzbuđenje i pustolovinu, miran ih posao više ne može zadovoljiti. Kad iziđu iz vojske, više se ne mogu vratiti korisnome poslu. Ali obično u vojsku ide društveni ološ, oslobođeni zatvorenici i slični, koje je u njezine redove dovela ili borba za život ili vlastita sklonost. Oni se, kad im je vojni rok završen, ponovno vraćaju svojem

prijašnjem životu u zločinu, brutalnijem i sramotnijem nego prije. Dobro je znana činjenica da je u našim zatvorima velik broj bivših vojnika; dok se, s druge strane, vojska i mornarica opskrbljuju u velikoj mjeri bivšim kažnjenicima.

Od svih zlih posljedica koje sam do sada prikazala ni jedna mi se ne čini tako štetna po ljudski integritet kao ona koju je duh domoljublja proizveo u slučaju vojnika Williama Buwalde. Budući da je ludo vjerovao da čovjek može biti vojnik i istodobno iskazivati svoja ljudska prava, vojna ga je vlast strogo kaznila. On je svojoj zemlji služio petnaest godina tijekom kojih u njegovu izvještaju nije bilo mrlje. Prema generalu Funstonu, koji je smanjio Buwaldinu kaznu na tri godine, "prva je dužnost časnika ili svakog novouvojačenoga neupitna pokornost i odanost vladi, bez obzira na to odobrava li on tu vlast ili ne". Time Funston obilježav pravi karakter lojalnosti. Prema njemu, ulaskom u vojsku dokidaju se načela Deklaracije o neovisnosti.

Kakva čudna posljedica da domoljublje pretvara misleće biće u odani stroj!

Opravdavajući tu najopakiju kaznu Buwaldi, general Funston kaže američkome narodu da je čin toga vojnika bio "ozbiljan zločin ravan izdaji". A od čega se zapravo taj "strašni zločin" sastoji? Naprosto od ovoga: William Buwalda bio je jedan među tisuću i petsto ljudi koji su došli na javni skup u San Franciscu; i, kakva li užasa, rukovao se s govornicom, Emmom Goldman. Strašan zločin, doista, koji general naziva "velikom uvredom vojske, u svakom slučaju gorom od dezerterstva".

Ima li veće optužbe protiv domoljublja od toga da na taj način obilježi čovjeka kao zločinca, baci ga u zatvor i poništi petnaest godina njegova odana služenja?

Buwalda je svojoj zemlji dao najbolje godine svojega života i svoje muževnosti. Ali sve je to izbrisano. Domoljublje je nemilosrdno, i poput svih nezasitnih čudovišta, zahtijeva sve ili ništa. Ono ne priznaje da je i vojnik ljudsko biće koje ima pravo na vlastite osjećaje i na vlastita mišljenja, na svoje sklonosti i zamisli. Ne, domoljublje to ne može priznati. To je lekcija koju je Buwalda morao naučiti; prisiljen ju je naučiti pod visoku, ali ne i beskorisnu, cijenu. Ponovno na slobodi, izgubio je svoj položaj u vojsci, ali je dobio samopouzdanje. Nakon svega, to je vrijedno triju godina provedenih u zatvoru.

Autor koji piše o vojnim prilikama u Americi, u nedavnom je članku, komentirao nadmoć vojnika nad civilom u Njemačkoj. Rekao je, između ostaloga, da ako naša republika nema drugog smisla nego da jamči svim svojim građanima jednaka prava, onda ima ispravan razlog da postoji. Uvjerena sam da pisac tih redaka nije bio u Coloradu tijekom patriotskog režima generala Bella. Vjerojatno bi mislio drugačije da je vidio kako se, u ime domoljublja i republike, ljudi bacaju u obor s bikovima, naokolo navlače, preko svake granice, i podvrgavaju svim vrstama poniženja. A taj incident u Coloradu nije usamljen na putu uspona vojne moći u Sjedinjenim Državama. Gotovo da nema štrajka a da vojne trupe ne dođu u pomoć onima na vlasti i da se ne ponašaju arogantno i brutalno kao što su se ponašali oni koji su nosili Keiserovu uniformu. Uostalom, mi imamo i Dickov vojni zakon. Je li pisac tih redaka to zaboravio?

Velika je nevolja s većinom naših pisaca da su potšpune neznalice kad su u pitanju tekući

dogadaji, ili da neće, budući da su neiskreni, pisati o tim stvarima. I tako se dogodilo da je Dickov vojni zakon prošao u Kongresu uz vrlo slabu raspravu i još manji publicitet – zakon koji daje predsjedniku moć da mirnoga građanina pretvori u krvožednoga ubojicu, navodno u ime obrane zemlje, a zapravo u ime zaštite interesa određene stranke u čije ime govori predsjednik.

Naš pisac tvrdi da militarizam nikad ne može postati tako moćan u Americi kao što je to postao vani, budući da je u nas služiti vojsku dobrovoljna stvar, dok je ona u starome svijetu obvezatna. Gospodin ipak zaboravlja uzeti u obzir dvije važne činjenice. Prvo, prisilno je novačenje u Europi stvorilo duboko usađenu mržnju prema militarizmu među svim slojevima društva. Tisuće mladih regruta negoduju pri novačenju, a jedanput kad su u vojsci, iskoristit će svaki moguć način da dezertiraju. Drugo, upravo je prisila kao obilježje militarizma stvorila golem antimilitaristički pokret, kojega se europske sile boje više nego ičega drugoga. Osim toga, militarizam je najveći branik kapitalizma. Onog trenutka kad se potkopa militarizam, kapitalizam će zateturati. Uistinu, u nas nema prisilnoga novačenja; to jest, muškarce obično ne prisiljavaju da se unovače, ali smo razvili mnogo egzaktniju i rigidniju silu – nuždu. Nije li činjenica da se tijekom industrijske depresije povećao broj novačenja? Vojni posao ne mora biti ni unosan ni častan, ali je ipak bolji od potucanja zemljom u potrazi za poslom, od stajanja u redu za kruh, ili od spavanja u mjesnim prenoćištima. Osim toga, on donosi trinaest dolara na mjesec, tri obroka na dan i mjesto za spavanje. Pa ipak ni nužda nije dovoljno snažan čimbenik da dovede u vojsku karakternoga i muževnoga čovjeka. Nije čudo da se naše vojne vlasti tuže na "jadan materijal" koji se unovačuje. To priznanje vrlo je ohrabrujući znak. Ono dokazuje da još ima dovoljno duha neovisnosti i ljubavi za slobodu u prosječnome Amerikancu da će radije gladovati neko obući uniformu.

Umni muškarci i žene diljem svijeta počinju shvaćati da je domoljublje odveć uskogrudno i ograničeno poimanje da bi odgovorilo na potrebe našega doba. Centralizacija moći stvorila je međunarodni osjećaj solidarnosti koji stvara veći sklad interesa između američkoga radništva i njihove braće u inozemstvu nego između američkoga rudara i njegova eksploatiranoga sudruga; solidarnost koja se ne boji tuđinskoga osvajanja, jer ona navodi sve radnike da jednoga dana kažu svojim gospodarima, "Idite, ubijajte sami. Mi smo to dugo radili za vas".

Ta solidarnost budi svijest čak i u vojnika, jer i oni su dio velike ljudske obitelji. Solidarnost koja se pokazala pouzdanijom od one tijekom prošlih bojeva, i koja je potaknula pariške vojnike, tijekom Komune 1871., da se odbiju pokoriti kad su im naredili da ubijaju svoju braću. Ona je podarila hrabrost ljudima koji su se pobunili na ruskim ratnim brodovima tijekom posljednjih godina. Ona će na kraju dovesti do pobune svih potlačenih i podjarmljenih protiv međunarodnih izrabljivača.

Europski je proletarijat shvatio kolika je snaga solidarnosti i zbog toga je proglasio rat domoljublju i njegovoj krvavoj sablasti, militarizmu. Tisuće ljudi pune zatvore Francuske, Njemačke, Rusije i skandinavskih zemalja jer se usude suprotstaviti drevnoj praznovjerici. A taj pokret nije ograničen samo na radničku klasu; on obuhvaća predstavnike svih slojeva, a njegovi su glavni pobornici muškarci i žene koji se ističu u umjetnosti, znanosti i književnosti.

Amerika će morati slijediti taj put. Militaristički duh već je prožeo sva područja života. Ja zapravo vjerujem da je militarizam veća opasnost ovdje nego bilo gdje drugdje, jer kapitalizam

potplaćuje one koje želi uništiti.

U školama je već počelo. Očito se vlada drži jezuitskog shvaćanja, "Daj mi um djeteta, i oblikovat ću čovjeka". Djeca uče vojnu taktiku, o slavi vojnih postignuća koja se uzdižu u nastavnim programima i tako se mladi umovi izopačuju da bi koristili vladi. Nadalje, mladost ove države poziva se na svjetlucavim posterima da se pridruži vojsci i mornarici. "Dobra prilika da vidite svijet!", viče vladin reklamer. Tako se nevini dječaci moralno opijaju domoljubljem, a vojni Moloh pobjednički korača državom.

Američki je radnik toliko propatio u rukama vojske, države i federacije, da je posve opravdano što mu se gadi uniformirani parazit i da mu se protivi. Ipak, puka denuncijacija neće riješiti taj veliki problem. Vojnika trebamo obrazovati antidomoljubnom literaturom koja će ga prosvijetliti i pokazati mu sve stvarne strahote njegova posla te koja će probuditi njegovu svijest da ostvari pravi odnos s čovjekom čijemu radu duguje svoju egzistenciju.

Upravo se toga vlasti najviše boje. Već je ravno izdaji da vojnik prisustvuje radikalnom skupu. Nema sumnje da će izdajom proglasiti i ako vojnik čita radikalne pamflete. No, nije li vlast oduvijek proglašavala svaki progresivni korak izdajom? Oni, koji, ipak, iskreno teže društvenoj rekonstrukciji mogu sebi priuštiti da se sa svim tim suoče; jer je možda čak važnije pronositi istinu barakama nego tvornicama. Kad potkopamo domoljubnu laž, iskrčit ćemo put za veliku strukturu u kojoj će sve nacionalnosti biti sjedinjene općim bratstvom – istinski SLOBODNO DRUŠTVO.

**Objavljeno u Emma Goldman: Anarhizam i drugi ogledi; DAF, Zagreb, 2001. Izvor: [Elektor ničke knjige](#)**